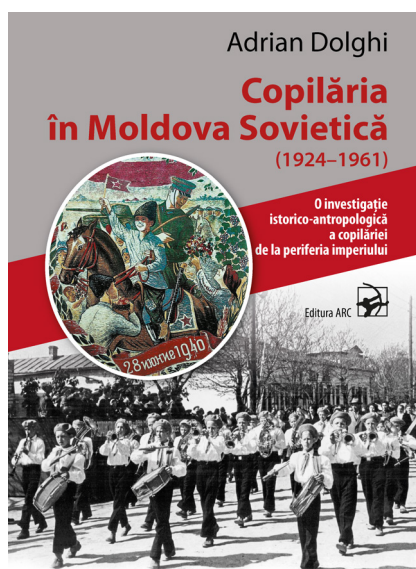

RECENZII

Recenzie la monografia: Adrian Dolghi. *Copilăria în Moldova Sovietică (1924–1961): O investigație istorico-antropologică a copilăriei de la periferia imperiului.*

Chișinău: Editura Arc (Bons Offices), 2022. 317 p.

Propaganda comunistă din cadrul statului totalitar sovietic excela la compartimentul elogiului a tot ceea ce reprezenta copilăria viitorilor constructori ai comunismului. În sursele media ale timpului dominau un șir de mituri legate de cea mai fericită copilărie de care se bucurau în exclusivitate doar copiii sovietici și cei din țările lagărului socialist. Narativul de bază al sistemului de educație în Uniunea Sovietică era axat pe sintagma unei copilărie fericite, datorate în primul rând conducătorului statului, în acest sens lozincile propagandistice abundau în gratitudini de tipul: *Mulțumim tovarășului Stalin pentru copilăria noastră fericită!* Dar, realitățile erau cu totul de altă natură, numeroși copii din *Imperiul Răului*, inclusiv din RSSM, având o copilărie cu gust amar. Anume fațetele „amare” ale copilăriei în Moldova Sovietică sunt în centrul preocupărilor științifice ale istoricului Adrian Dolghi, care în monografia s-a a reușit o investigație istorico-antropologică, bazându-se pe o metodologie interdisciplinară și pluridisciplinară.

Modelul conceptual al monografiei este racordat cu structura sa, care cuprinde următoarele componente: *Cuprins* (p. 5-7); *Abrevieri* (p. 8); *Introducere* (p. 9-14); *Șapte capitole* (p. 15-288); *Încheiere* (p. 289-298); *Bibliografie* (p. 299-317).

În partea introductivă autorul a argumentat

importanța și actualitatea temei investigate, scopul lucrării, cadrul ei geografic, limitele cronologice și suportul metodologic al cercetării.

În primul capitol – *Etnologia copilăriei sovietice ca subiect de cercetare: aspecte istoriografice și teoretice* – autorul analizează actualitatea „etnologiei sovieticității” în Republica Moldova. Un alt aspect elucidat vizează etnologia copilăriei sovietice ca direcție de cercetare în Republica Moldova prin invocarea aspectelor istoriografice, teoretice și a surselor investigației (p. 15-38).

Capitolul doi – *Concepții, valori și modele ale copilăriei sovietice* – este axat pe viziunile și conceptele asupra copilăriei sovietice per ansamblu în URSS și în mod particular în RSS Moldovenească. Autorul analizează modelele de propagare a valorilor copilăriei sovietice în RSSM prin intermediul presei și a literaturii pentru cei mici, toate fiind elucidate în contextul de creștere a „omului nou”. Un aspect relevant al cercetării este dedicat înregistrării căsătoriei și nașterii copilului, implicit, implementării politicilor sovietice din domeniul familiei. Autorul elucidează oficierea ritualurilor religioase versus înregistrarea civilă a nașterilor și căsătoriilor. Prin aplicarea metodei studiului de caz este evaluat rolul educațional al revistei „Femeia Moldovei”, care oferea sfaturi și recomandări referitoare la creșterea și educația copiilor sovietici (p. 39-89).

Următorul capitol – *Copilăria îndoctrinată: organizațiile și propaganda comunistă în rândul copiilor* – reflectă amplul proces de manipulare ideologică cu mințile copiilor, începând cu cea mai fragedă vârstă și, continuând pe parcurs, prin organizarea lor după modelul paramilitar în cadrul structurilor de pionieri. Autorul descrie cum au fost constituite și extinse organizațiile pionierești în RASSM și, ulterior, în RSSM, organizații care au exercitat un impact identitar devastator și dezastruos asupra copiilor. Propaganda comunistă era exercitată prin intermediul a numeroase ediții periodice destinate copiilor, cele mai active în spațiul mediatic fiind revista „Scânteia leninistă” și ziarul „Tânărul leninist”. Pe paginile acestor editoriale erau

promovate doctrinele de bază ale ideologiei și propagandei comuniste, implicit: cultul personalității lui Lenin și Stalin; „tradițiile revoluționare” și lupta lor cu percepțiile tradiționale din societate; lupta cu dușmanii interni și externi; propaganda ideologiei comuniste și a modului de viață socialist; propaganda „educației prin muncă”; propaganda mitului „eliberării Basarabiei”, a identității moldovenești și a extinderii comunismului (p. 90-129).

În capitolul patru este relevată „Viața cotidiană a copiilor preșcolari în instituțiile de educație timpurie”, punându-se accentele necesare pe cadrul politico-juridic general al instituțiilor de educație timpurie în RASSM și RSSM. Autorul urmărește cum a fost extinsă rețeaua de instituții preșcolare în RASSM și RSSM în anii 1924–1961. Pe dimensiunile igienică și sanitară este evaluată viața cotidiană a copiilor din instituțiile preșcolare, din grădinițe (p. 130-172).

Capitolul cinci – *Copiii în cadrul instituțiilor de învățământ* – este structurat în corespondere cu componentele didactice ale sistemului de școlarizare. În primul subcapitol este nuanțat rolul *Abecedarului* ca instrument de îndoctrinare a copilăriei și de formare a identității sovietice în R(A)SS Moldovenească (1924–1961). În următoarele două subcapitole este analizată situația copiilor în cadrul instituțiilor de învățământ și școlarizarea copiilor din RSSM (1944–1961).

În capitolul șase – *Copilăria instituționalizată* – sunt investigate multiple aspecte ale problemei copilăriei în Moldova Sovietică. Autorul evaluează dinamica numărului de copii orfani în condițiile regimului comunist, accentuând rolul nefast al rețelei de orfelinate în cadrul Imperiului Sovietic și, în particular, în R(A)SS Moldovenească. În continuare sunt analizate condițiile de trai în orfelinatele din RSSM prin prisma cadrului social-economic general al activității acestor instituții. Condițiile de trai în orfelinate erau determinate de un șir de factori, inclusiv de alimentație și situația sanitară. Starea de spirit a copiilor întreținuți în orfelinate era departe de idealurile propagandei oficiale, la ordinea de zi în aceste instituții fiind violența fizică drept „metodă” de educație. De un trai ceva mai bun se bucurau copiii întreținuți în școlile-internat.

În ultimul capitol – *Aspecte ale transformării tradiției cu participarea copiilor* – autorul cercetează rolul și activitățile copiilor în cadrul tradițiilor de iarnă din R(A)SSM (1924–1961). Autoritățile sovietice au promovat campanii drastice, îndreptate împotriva sărbătorilor religioase tradiționale.

Sub tăvălucul ideologiei comuniste a nimerit sărbătoarea Crăciunului, etichetată drept sărbătoare burgheză și dvoreană. În contrapondere Crăciunului a fost agreată sărbătoarea Anului Nou „ateist”, cu toate atributele corespunzătoare acestei sărbători. În R(A)SSM sărbătoarea Anului Nou treptat „a fost transformată în una civilă, sovietică”. În ajunul Anului Nou băieții de prin sate mergeau cu uratul, atributul indispensabil al cetelor de urători constituind „un plug mic de lemn, numit «pluguleț» sau «plugușor»”. Autorul consemnează că textele urăturilor diferă de la o regiune la alta, depinzând și de vârsta celor care porneau cu uratul prin sate (p. 271-286).

În *Încheiere* sunt formulate principalele concluzii ale investigației efectuate, punându-se accentele necesare asupra tezelor conceptualizate de autor. Copilăria în Moldova Sovietică a fost subordonată dictatului ideologic și propagandistic comunist. Amplul proces de sovietizare a copilăriei începea de la cea mai fragedă vârstă a copilului, continuând la treptele următoare, în grădinițe, școli, orfelinate și școli-internate prin impunerea unei agende îndoctrinate cu postulate leniniste (p. 289-298).

Fațetele copilăriei în societatea totalitară comunistă sovietică sunt polivalente și contradictorii. Generația mea și mulți dintre cei care am trecut prin labirinturile copilăriei sovietice păstrăm o percepție memorialistică marcată de multiple manifestări ideologice și propagandistice, organizate fastuos cu prilejul sărbătorilor oficiale în școli, în căminele culturale („cluburi de cultură”) și în taberele pionierești („lagăre pionierești”). Deși participam la aceste evenimente, undeva în adâncul sufletului înțelegeam că sunt doar de fațadă, au un caracter formal, fiind marcate de valori și simboluri false, umflate propagandistic. Marele noroc al celor din generația noastră au fost bunicii care continuau să meargă la biserică, să officieze sărbătorile creștine, să comunice în limba română, cultivându-le și nepoților aceste valori perene ale neamului românesc. În acest context, cercetătorul Adrian Dolghi a nuanțat această discrepanță dintre propaganda oficială sovietică în domeniul educației copiilor și unele forme de păstrare și continuitate a tradițiilor, în special a celor de iarnă, în cadrul comunităților rurale românești.

Materialul informativ în lucrare este însoțit de documente vizuale, astfel, capitolele III–VII sunt fortificate cu galerii fotografice tematice: copiii în cadrul organizațiilor de pionieri (p. 127-129); copiii în grădinițele din RSSM (p. 166-172); copiii în

cadrul instituțiilor de învățământ din RSSM (p. 209-213); copiii în orfelinate și școli-interne (p. 261-270); copiii în timpul sărbătorilor de iarnă tradiționale și sovietice (p. 287-288). Fotografii de epocă au fost adunate cu meticulozitate de autor din fondurile de arhivă, fiecare document vizual fiind însoțit de o legendă informativă. Fotografii selectate reflectă aspecte relevante ale vieții copiilor în comunism, inclusiv: modul de viață, educația și învățământul, alimentația, ocupațiile, activitatea pionierescă, jocurile, practicarea sporturilor, asistența medicală, instruirea militară primară. Regimul sovietic, prin politicile sale de exterminare fizică a tuturor celor care se împotriveau „paradisului comunist”, a recurs la crearea pentru copiii rămași fără părinți a unui număr impunător de orfelinate și școli-interne. Orfelinatele sau casele de copii au devenit o realitate tristă a unui regim care oficial se declara extrem de preocupat de instituția familiei, *de facto*, copiii instituționalizați în orfelinate erau discriminați și supuși numeroaselor abuzuri.

Monografia *Copilăria în Moldova Sovietică (1924–1961): O investigație istorico-antropologică a copilăriei de la periferia imperiului* este bine documentată, în abordările sale autorul bazându-se pe o multitudine de surse istorice. Diversitatea suportului documentar este realizată prin investigarea meticuloasă a fondurilor de arhivă, prin cercetarea laborioasă a culegerilor de documente publicate și prin analiza temeinică a presei periodice de epocă. Pe dimensiunea bibliografică sunt analizate mono-

grafii, studii și articole publicate în limbile română, engleză și rusă.

Publicarea unei monografii dedicate copilăriei în Moldova Sovietică contribuie la acoperirea unor spații albe în istoriografie. Apărută în rezultatul investigațiilor interdisciplinare, monografia istoricului Adrian Dolghi reconstituie o lume aparte, cea a copiilor care au crescut și au fost educați în conformitate cu exigențele ideologice și propagandistice ale regimului totalitar comunist sovietic. Bazându-se în mod prioritar pe cercetările istorice și antropologice, autorul a cooptat informații relevante din domeniile conexe cum sunt etnologia, istoriografia, didactica școlară, psihologia vârstelor, culturologia și imagologia. Autorul a elaborat lucrarea în baza unei metodologii complexe, prioritar în demersul său științific fiind metodele analitică, comparativă și critică. Monografia *Copilăria în Moldova Sovietică (1924–1961): O investigație istorico-antropologică a copilăriei de la periferia imperiului* reflectă în complexitate fațete relevante ale copilăriei în comunism, demersul științific al cercetătorului Adrian Dolghi fiind de bun augur atât pentru specialiștii din domeniile vizate în lucrare, cât și pentru toți cei interesați de cunoașterea trecutului pe dimensiunile sale istorică și antropologică.

Dr. Valentin ARAPU